

Asia: VN/3215/2021

Väliraportti: Vapaa!-Fri! -hanke vapaaehtoistoiminnan edistämiseksi ikääntyvässä yhteiskunnassa

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Kansalaisyhteiskunta ja vapaaehtoistoiminta ovat tärkeitä yhteiskuntien kehitykselle ja resilienssille. Ne varmistavat sen, että ihmisten keskinäinen sekä ihmisten ja päättäjien vuoropuhelu ovat jatkuvia. Kansalaisyhteiskunta varmistaa osallisuutta, luo yhteiskuntaan kiinteyttä ja kriisinkestävyttä. On tärkeää mahdollistaa vapaaehtoistoiminta kaikille ihmisryhmille myös tulevaisuuden Suomessa.

Naisjärjestöillä on vapaaehtoistoiminnassa ja yhteiskuntien kestävyden rakentamisessa keskeinen rooli. Naisjärjestöjen Keskusliiton 72 jäsenjärjestöä ja niiden 400 000 jäsentä osoittavat aktiivisella toiminnallaan, että on paljon naisia, jotka ovat kiinnostuneita yhteiskunnallisesta vaikuttamisesta ja vapaaehtoistoiminnasta. Moni tekee vapaaehtoistyötä myös eläkkeelle jäätyään. Sekä tasa-arvon näkökulmasta että ikääntyvän yhteiskunnan näkökulmasta on tärkeää varmistaa, että naiset ovat kaikenlaisissa järjestöissä tervetulleita eri tehtäviin. Naiset eivät ole vain kahvinkeittäjiä, vaan seurajohtajia, vastuunkantajia ja innovaattoreita.

Selvityksen mukaan miehet ja naiset osallistuvat vapaaehtoistoimintaan lähes saman verran. Miesten vapaaehtoistoiminnan määrä on lisääntynyt, naisten taas vähentynyt. Ikäryhmien välillä lienee kuitenkin eroja, sillä erityisesti ikääntyvistä enemmistö on naisia. Naiset siis ovat ikäihmisistä merkittävä joukko sekä vapaaehtoistoiminnan aktiivisina tekijöinä että tuen saajina. On tärkeää mahdollistaa ikääntyvälle väestölle aktiivinen rooli vapaaehtoistoiminnassa. Erityisesti harvaan asutuilla seuduilla julkisen liikenteen puute voi estää osallistumista, ja kaikki ikääntyneet ja maahan muuttaneet naiset eivät tunne tietokonetta omakseen siinä määrin, että osaisivat siirtyä sujuvasti verkkomaailmaan. Osallistumisen mahdollistaminen edellyttää toimivia yhteyksiä ja tukea liikkumiseen, niin julkista liikennettä kuin apua etäyhteyksien käyttöön, sekä toimivia vanhuspalveluita, jotka tukevat ja mahdollistavat ikääntyvien osallisuutta.

On tärkeää, että vapaaehtoistoiminta on avointa kaikenlaisille ihmisille kaikenlaisista taustoista, kuten vammaisille, maahan muuttaneille, eri kieli- ja ikäryhmiin ja sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluville sekä ihmisille eri koulutus-, työ- ja kokemustaustoista ja kaikista sukupuolista. Tämä vaatii aktiivista työtä sen eteen, että kaikki ihmiset toivotetaan tervetulleiksi toimintaan. Osallisuuden tukemiseen, syrjimättömyyteen sekä intersektionaaliseen ja antirasistiseen lähestymistapaan tarvitaan lisää työkaluja järjestöille. Tärkeää on myös poistaa osallistumisen rakenteelliset ja lainsäädännölliset esteet, kuten työttömyysturvain vapaaehtoistyötä rajoittava tulkinta.

Vapaaehtoistoiminnan rahoituksella on tärkeä rooli sen varmistamisessa, että järjestöillä on aika- ja taloudellisia resursseja panostaa myös sellaisten ihmisten tavoittamiseen, jotka tarvitsevat osallistumiseen tukea. Tuetulla vapaaehtoistoiminnalla voi olla suuri merkitys osallistujien hyvinvoinnille ja osallisuudelle. Rahoitusmallien on tärkeää huomioida riittävällä tavalla myös toiminnan tavoitteiden yhteiskunnallinen merkitys ja tuloksellisuus, ei pelkästään toiminnan piirissä oleva henkilömäärä.

Tarvitaan myös uusia osallistumisen malleja ja yhdistystoiminnalle vaihtoehtoisia kansalaistoiminnan organisointimuotoja. Kansalaistoiminta muuttaa muotoaan ja monet eivät koe yhdistystoiminnan muodollisia puolia mielekkäiksi ja jättäytyvät siksi ulkopuolelle, vaikka toiminnan muu sisältö olisi mielekästä. Erityisesti tapahtunut muutos näkyy nuoremmassa ikäluokassa. Se taas vaikuttaa siihen, että yhdistyksissä määräys- ja toimintavaltaa käyttävät iäkkäämmät henkilöt ja sukupolvet, mikä taas vaikuttaa väistämättä sisältöön, joka on entistä vähemmän nuorempia ikäluokkia kiinnostava. Tarvitaan hyvin suunniteltuja ja toteutettuja vaihtoehtoisia osallistumismuotoja.

Raportissa todetaan, että nykyään vapaaehtoistoiminnalla korvataan osittain aiemmin hyvinvointivaltion ylläpitämiä julkisia palveluita. On kuitenkin tärkeää muistaa, että vapaaehtoiset eivät voi korvata kaikkia yhteiskunnan palveluita, ja vapaaehtoistoimintaa ja hyvinvointiyhteiskuntaa on kehitettävä rinnan. Kuntien ja hyvinvointialueiden kanssa tehtävällä yhteistyöllä on tärkeää varmistaa, että vapaaehtoistoiminta ja viranomaistyö tukevat toisiaan. Tähän tarvitaan pysyviä yhteistyörakenteita hankkeiden sijaan. Kuntia ja hyvinvointialueita on tärkeää kannustaa raportissakin esiin nostettujen parhaiden käytäntöjen laajempaan käyttöön ottamiseen.

Vapaaehtoistoiminnalla tähdätään usein yhteiskunnalliseen vaikuttavuuteen. Toiminnan mielekkyys edellyttää tällöin myös kunnilta, hyvinvointialueilta ja valtiolta vastaanottavuutta kansalaisvaikuttamiselle. Uusia vaikuttamisen muotoja on tärkeää kehittää myös päätöksentekoon. Tämä voi tarkoittaa esimerkiksi osallistavan budjetoinnin käyttöön ottamista sekä kuulemisten kehittämistä entistä saavuttavammiksi ja helpommin lähestyttäviksi. Keskeistä on, että julkinen hallinto tunnistaa ja tunnustaa vapaaehtoistoiminnan yhteiskunnallisen merkityksen ja antaa toiminnalle painoarvoa julkisessa päätöksenteossa.

Heinilä Terhi
Naisjärjestöjen Keskusliitto